

УДК 327.5

**РОЛЬ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ
ФЕДЕРАЦІЇ У ВРЕГУЛЮВАННІ
МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ У КОНТЕКСТІ
БРИТАНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН НА
ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

**THE ROLE OF THE UK AND THE RUSSIAN
FEDERATION IN INTERNATIONAL CONFLICT
MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF UNITED
KINGDOM-RUSSIA RELATIONS AT THE
BEGINNING OF THE 21ST CENTURY**

Тимейчук І. М.,

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри міжнародних відносин,
Національний університет «Острозька академія»
(Острог, Україна),
e-mail: iryna.tymeychuk@oa.edu.ua

Бокій В. Г.,

здобувач, Національний університет
«Острозька академія» (Острог, Україна),
e-mail: viktoriia.bokii@oa.edu.ua

Tymeichuk I. M.,

PhD in Literature, Associate Professor
Department of International Relations, National
University of Ostroh Academy (Ostroh, Ukraine),
e-mail: iryna.tymeychuk@oa.edu.ua

Bokii V. H.,

Postgraduate, National University of
Ostroh Academy (Ostroh, Ukraine),
e-mail: viktoriia.bokii@oa.edu.ua

У статті розглянуто основні міжнародні конфлікти, які вплинули на стан політичних відносин між Великою Британією та Російською Федерацією. Визначено російсько-чеченський конфлікт, війну в Іраку, врегулювання статусу Косово, абхазько-осетинський конфлікт та анексію Росією Автономної Республіки Крим як основні деструктивні фактори впливу та ключові причини припинення міждержавного політичного діалогу. Здійснено спробу висвітлити неспівпадіння поглядів Великої Британії та Російської Федерації щодо шляхів та планів врегулювання вищезазначених конфліктів, пошук консенсусів, намагання узгодити позиції британських та російських дипломатів. Охарактеризовано фактичне припинення міждержавного політичного діалогу.

Ключові слова: Велика Британія, Російська Федерація, російсько-чеченський конфлікт, війна в Іраку, врегулювання статусу Косово, абхазько-осетинський конфлікт, анексія АР Крим.

The article deals with the major international conflicts that have affected the political relations between the United Kingdom and the Russian Federation. The Russian-Chechen conflict, the Iraq war, the settlement of the status of Kosovo, the Abkhaz-Ossetian conflict, and Russia's annexation of the Autonomous Republic of Crimea are identified as the main destructive factors of influence and key reasons for the interruption of interstate political dialogue. An attempt has been made to highlight the differences of opinions between the United Kingdom and the Russian Federation regarding the ways and plans of the management of the above-mentioned conflicts, the search for consensus, the attempt to reconcile the positions of British and Russian diplomats. The actual termination of interstate political dialogue is characterized.

Keywords: the United Kingdom, the Russian Federation, the Russian-Chechen conflict, the Iraq war, Kosovo status settlement, the Abkhaz-Ossetian conflict, the annexation of Crimea.

Розвиток російсько-британського співробітництва у сфері вирішення питань безпеки ознаменувався змінами в регіональній та міжнародній

обстановці, першою чергою, у зв'язку з розпадом Радянського Союзу та утворенням нових незалежних держав, провадженням їхньої власної політики, переходом від конфронтації під час «холодної війни» до співробітництва при формуванні постбіполярного світу тощо [1, с. 91]. Становлення та активізація співпраці Російської Федерації і Великої Британії зумовлені ключовими безпековими чинниками, серед яких – вирішення актуальних проблем регіональної та глобальної безпеки.

Окреслена проблема, присвячена ролі Великої Британії та Російської Федерації у врегулюванні міжнародних конфліктів на початку ХХІ століття, є актуальною з огляду на те, що обидві держави – авторитетні гравці а міжнародній арені, відтак є достатньо вивченою російськими та британськими дослідниками, однак, меншою мірою – вітчизняними. Основи дослідження цієї тематики викладені у працях таких російських авторів, як Д. Бугров [1], який окреслив перспективи розвитку британсько-російських відносин у період прем'єрства Д. Кемерона, О. Гуськова [2], яка дала визначення албанського фактора в розвитку кризи на території колишньої Югославії, а також Ю. Миронович [4], що проаналізував реакцію ЄС та зміни у Європейській політиці сусідства, які стосуються врегулювання пострадянських міжнародних конфліктів.

Публікації британських дослідників дозволяють також комплексно дослідити роль Великої Британії та Російської Федерації у врегулюванні міжнародних конфліктів. Наприклад, завдяки статті Д. Крікеманса [9] можна відстежити основні події та рішення Фінального раунду переговорів щодо статусу Косово в рамках РБ ООН. Е. Гілліган [10] розглядає причини та наслідки гуманітарної катастрофи в Чечні, а також реакцію міжнародної спільноти на дії Росії у чеченському конфлікті. Завдяки книзі П. Річа [12] можна комплексно вивчити проблему кризи на Кавказі, а також дослідити основні заяви Росії, Грузії та країн ЄС з цього приводу. Врешті-решт, праця Р. Вайтца [14] дозволяє проаналізувати основні інтереси Російської Федерації в рамках глобальної безпеки.

При висвітленні окресленої теми нами розглядався також комплекс джерел, серед яких – урядові ресурси Великої Британії (наприклад, «Допит свідків з питань 242-259 Палати Громад» [11]), матеріали Європейської Комісії («Рішення Ради щодо надання макрофінансової підтримки Грузії [8]) та міжнародні акти (Резолюція РБ ООН 1244 [13]). Крім того, важливе місце у формуванні джерельної бази займають новинні портали. Аналітичні статті публікуються на шпальтах вітчизняних онлайн-видань Радіо Свобода [5] та Українська Правда [7]. Вони, здебільшого, окреслюють основні новини про рішення ЄС щодо Росії з приводу анексії останньою АР Крим. Ту ж проблему аналізують також російські ЗМІ (наприклад, Коммерсант [3]). Крім того, публікуються статті з описом певних міжнародних конфліктів (у цьому дослідженні ми використовували публікацію РІА Новості [6], яка описує історію кризи у Косово та її сучасні наслідки для країни і Балканського регіону).

Мета статті – дослідити основні міжнародні конфлікти, які вплинули на стан політичних відносин Великої Британії та Російської Федерації, а також висвітлити відмінності у підходах обох держав до врегулювання чеченського конфлікту, війни в Іраку, статусу Косово, абхазько-осетинської кризи та російсько-українського конфлікту через анексію АР Крим.

Аналізуючи роль Великої Британії та Росії у врегулюванні міжнародних конфліктів, варто, перш за все, відстежити їхні позиції щодо проблеми чеченського конфлікту. Його складність стала черговою перепорою до розвитку двосторонніх відносин на початку 2000-х рр. Дж. Мейджор, будучи прем'єр-міністром, висловлював стурбованість гуманітарною катастрофою в Чечні, одночасно визнаючи територіальну цілісність Російської Федерації і необхідність політичного діалогу з чеченськими територіями. Його політику продовжив і Т. Блер. Друга Чеченська кампанія (2000 р.) критикувалась Лондоном за порушення норм гуманітарного права, проте ніяких серйозних контрзаходів, спрямованих проти Росії, британським урядом прийнято не було. На його думку, Кремль повинен дотримуватися положень міжнародного гуманітарного права щодо захисту цивільних осіб під час збройного конфлікту, яке забороняє напади на цивільне населення і цивільні об'єкти [10, с. 73]. Крім того, Лондон також виступав за вжиття російським урядом заходів для забезпечення доступу і гарантії безпеки незалежних ЗМІ і спостерігачів за дотриманням прав людини в Чеченській Республіці.

Цей конфлікт став свідченням використання численних каналів зв'язку і тиску, які Велика Британія та інші держави використали у відносинах з Російською Федерацією. Використовувався багатосторонній форум для діалогу з Росією, запропонований на зустрічах G8. Крім того, як можливий варіант розглядали економічний тиск через Міжнародний валютний фонд. Основна увага країн Заходу щодо дій Росії була сконцентрована, по-перше, на заохоченні діалогу між російськими і чеченськими дипломатами і, по-друге, на поліпшенні доступу гуманітарної допомоги до чеченських територій. Вплив військових дій Москви у Чечні був настільки ж згубним для населення регіону, як і Сербії в Косово, на думку британських фахівців [11]. Західні уряди були змушені визнати неможливість будь-якого ефективного втручання для запобігання гуманітарної катастрофи у Чечні.

Фактично, дії Російської Федерації у Чечні були найбільш серйозною перешкодою для розвитку російсько-британських двосторонніх відносин на початку XXI ст., тому Форін-Офіс рекомендував продовжувати тиснути на Росію, аби змусити її поважати норми гуманітарного права і дозволити міжнародним організаціям надати допомогу постраждалому чеченському населенню. Іншими словами, реакція Сполученого Королівства та інших країн Заходу на відновлення чеченського конфлікту 1999-2000 рр. полягала в засудженні порушень прав людини, визнаючи при цьому як територіальну цілісність Росії, так і серйозну пробле-

му, яку являє собою російсько-чеченське збройне зіткнення. Врешті-решт, Велика Британія зайняла позицію балансування між засудженням військових дій в Чечні і, в той же час, «співчуттям» Росії через її внутрішньополітичні проблеми.

Москва та Лондон займали також різні позиції з приводу війни в Іраку, яка тривала у 2003-2011 рр. Зовнішньополітична ініціатива США і Великої Британії з роззброєння Іраку і повалення політичного режиму Саддама Хусейна стала причиною протестів Російської Федерації у РБ ООН. У Кремлі побоювалися посилення могутності і впливу США, адже набуття цією державою статусу гегемона (маючи вплив та військову присутність у різних регіонах) дозволило б їм здійснювати ширші миротворчі операції та гуманітарні інтервенції, забезпечуючи власні геополітичні інтереси, в тому числі і в Іраку. Фактично, іракська війна стала каталізатором чергової дипломатичної кризи у британсько-російських відносинах, оскільки державам не вдалось сформувати єдиний підхід до вирішення проблеми.

Щодо врегулювання статусу Косово, уряд Великої Британії заявив про підтримку планів США покінчити з невизначеністю статусу Косово і дозволити оголосити незалежність Косовського краю. Ще у 2007 р. було розроблено план вирішення проблеми Косово, запропонований Спеціальним представником ООН, колишнім президентом Фінляндії Мартті Ахтісаарі, який припустив фактичну незалежність цього офіційно сербського краю (90% населення якого утворюють етнічні албанці), але без використання слова «незалежність» [2]. Сербській меншині цей план пропонував широку автономію, під час збереження зовнішнього міжнародного протекторату над цією територією. За планом Ахтісаарі, Косовський край повинен був стати новою незалежною мікродержавою.

Незважаючи на те, що план Ахтісаарі здобув підтримку Великої Британії та США, російське представництво в РБ ООН не підтримало його. У Москві вважали цей план і проект резолюції про незалежність Косово від Сербії «неприйнятним» [8]. Албанські націоналісти прагнули повної незалежності, а Сербія, своєю чергою, була готова надати краю максимальну автономію – приблизно таку, яку, за планом Ахтісаарі, косовці повинні були надати сербській меншині. Росія, натомість, припускала доцільність ідеї поділу Косово – з передачею північної частини краю в районі міста Косовська Митровиця, де проживає велика частина етнічних сербів [6]. Росія виступала проти визнання суверенітету Косово через порушення прав сербської меншини краю, а також, головним чином, небезпеки створення міжнародного прецеденту, згідно якого вимоги інших «сепаратистів» стануть легітимними і призведуть до розпаду багатьох суверенних держав та дестабілізації ситуації в регіоні (потрібно зауважити, що Російська Федерація також стикається з такими проблемами).

У контексті політичного діалогу щодо вирішення кризи Косово Велика Британія та Росія досягли

певного консенсусу, наполягаючи на втіленні Міжнародних стандартів для Косово, які, базуючись на основі положень резолюції РБ ООН №1244, містять вісім принципів: верховенство закону, повноцінне функціонування демократичних інститутів, повернення біженців і їх реінтеграція, свобода пересування, розвиток економіки, захист майнових прав та політичний діалог з Белградом [14]. Таким чином, міждержавний діалог щодо проблем врегулювання регіональних конфліктів довів те, що російські дипломати висловлюють готовність узгоджувати свої позиції з британськими дипломатами стосовно периферійних питань зовнішньої політики Російської Федерації.

На жаль, російсько-британський політичний діалог було фактично перервано, коли після різких заяв лейбористського уряду Г. Брауна (який займав посаду прем'єр-міністра Великої Британії у 2007-2010 рр.) у зв'язку з агресією Грузії проти Південної Осетії у серпні 2008 р. і рішучих дій Кремля, їхні двосторонні відносини нагадували британсько-радянські зв'язки за часів «холодної війни». Велика Британія, перебуваючи у складі ЄС, намагалась посприяти вирішенню конфлікту на території Абхазії та Південної Осетії. У січні 2007 р. у цей регіон було направлено миротворчу місію ЄС та визначено низку заходів, що мали сприяти зміцненню довіри між Тбілісі та владою незвичаних державних утворень, однак більшість запропонованих заходів до початку збройного протистояння 2008 р. не було реалізовано [4].

Конфлікт отримав односторонню прогрозинську оцінку в Європейському Союзі [13, с. 48]. У підсумкових рішеннях Позачергового саміту країн ЄС, скликаного 1 вересня 2008 р., у зв'язку з визнанням Росією самостійності Абхазії і Південної Осетії, не містилося жодного прямого критичного зауваження у бік Грузії. У той же час, Російську Федерацію звинуватили у непропорційному застосуванні сили і засудили за одностороннє визнання Абхазії та Південної Осетії [15, с. 189]. Врешті-решт, ЄС прийняв рішення нарощувати зв'язки з Грузією, а саме планувалось скликати конференцію потенційних інвесторів для підтримки післявоєнної реконструкції Грузії (у ході зустрічі, що відбулась 22 жовтня 2008 р. у Брюсселі, ЄС зобов'язався виділити до 500 млн євро), прискорити розробку концепції «Східного партнерства», інтенсифікувати зусилля в області безпеки енергопостачань тощо [9].

3 вересня 2008 р. Європарламент прийняв резолюцію, в якій визнав, що широкомасштабні бойові дії проти Південної Осетії розпочала Грузія, але поклав на РФ відповідальність за «роздачу російських паспортів населенню Південної Осетії і підтримку сепаратистського руху» і закликав вивести всі російські війська з території Грузії. Європейським Союзом було підтримано рішення про заморожування переговорів щодо нової «Угоди про партнерство та співпрацю» з Росією [3]. Велика Британія виступала з ЄС «єдиним фронтом», що загострило британсько-російські політичні відносини та ускладнило активізацію співробітництва з

питань економічної, соціальної та науково-технічної політики.

Критичної точки міждержавні протиріччя досягли тоді, коли Сполучене Королівство засудило позицію Російської Федерації щодо анексії Автономної Республіки Крим. Разом з іншими європейськими державами, Лондон послідовно виступає за територіальну цілісність України та проти анексії півострова. Європейська спільнота засудила також рішення Росії стосовно використання Збройних сил Російської Федерації на території України [5]. Більше того, 17 березня 2014 р. ЄС оприлюднив список громадян Росії та України, щодо яких мав намір ввести санкції через події в Криму [7]. Впровадивши економічні обмеження та припинивши політичний діалог з Росією, Велика Британія, таким чином, повністю заморозила найбільш значущі форми співробітництва в односторонньому порядку («Стратегічний діалог у форматі «2 + 2» – зустрічі міністрів закордонних справ та міністрів оборони, «Енергетичний діалог високого рівня», роботу «Міжурядової комісії з торгівлі та інвестицій» і «Комітету з науки і технологій»).

Таким чином, Велика Британія та Російська Федерація, як провідні держави, відіграють важливу роль у врегулюванні регіональних конфліктів. На жаль, країни частіше займають протилежні позиції, що періодично викликає загострення та «кризу» у дипломатичних відносинах. На початку ХХІ ст. позиції сторін зіткнулися з приводу косовського, іракського, чеченського, абхазько-осетинського конфліктів та окупації Автономної Республіки Крим. В кінцевому підсумку, Велика Британія оцінила дії Російської Федерації як «ворожі» і такі, що загрожують регіональній безпеці, а тому припинила політичний діалог.

Список використаних джерел

1. Бугров Д., 2012, Перспективы развития российско-британских отношений в период премьер-министра Д. Кэмерона, *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 4. История. Регионоведение. Международные отношения*, №2, С. 91-93.
2. Гуськова О., 2011, Албанский фактор в развитии кризиса на территории бывшей Югославии, *Центр по изучению современного балканского кризиса*, Москва. Доступно: http://inslav.ru/images/stories/pdf/2011-Albanskij_faktor-4.pdf. (Дата обращения: 10.10.2019).
3. Коммерсантъ, 2008, *Европарламент повысил голод на Россию*. Доступно: <https://www.kommersant.ru/doc/1020331>. (Дата обращения: 25.02.2020).
4. Миронович Ю., 2013, Европейская политика соседства и урегулирование постсоветских конфликтов, *Томский государственный университет*, Томск. Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/evropeyskaya-politika-sosedstva-i-uregulirovanie-postsovetskikh-konfliktov>. (Дата обращения: 25.02.2020).
5. Радіо Свобода, 2014, *ЄС засуджує рішення Росії про використання військ в Україні*. Доступно: <https://www.radiosvoboda.org/a/25281978.html>. (Дата звернення: 25.02.2020).
6. РІА Новини, 2013, *Історія конфлікту в Косово*. Доступно: <https://ria.ru/20130122/919218079.html>. (Дата звернення: 26.10.2019).
7. Українська правда, 2014, *ЄС оприлюднив список громадян Росії та України, які потрапили під санкції*. Доступно: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/17/7019337/>. (Дата звернення: 25.02.2020).

8. Commission of the European Community, 2009, *Council decision providing macro-financial assistance to Georgia*. Available at: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2009/0523/COM_COM\(2009\)0523_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2009/0523/COM_COM(2009)0523_EN.pdf). (Accessed: 25.02.2020).
9. Crikemans D., 2007, Final status negotiations on Kosovo within the UN Security Council. *Vereniging voor de Verenigde Naties*. Available at: https://www.vvn.be/wp-content/uploads/2011/04/CASUS_KOSOVO_2007_DEFINITIEF.pdf. (Accessed: 25.02.2020).
10. Gilligan E., 2010, *Terror in Chechnya: Russia and the tragedy of civilians in war*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 289 p.
11. House of Commons Foreign Affairs Committee, 1999, *Examination of witnesses (Questions 242 - 259)*. Available at: <https://publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmfaff/101/9120807.htm>. (Accessed: 25.02.2020).
12. Rich P., 2010, *Crisis in the Caucasus: Russia, Georgia and the West*, London: Routledge, 273 p.
13. United Nations, 1999, *United Nations Resolution 1244. United Nations Mission in Kosovo*. Available at: <https://unmik.unmissions.org/united-nations-resolution-1244>. (Accessed: 25.02.2020).
14. Weitz R., 2010, *Global security watch – Russia: a reference handbook*, Santa Barbara, CA: Praeger Security International, 249 p.

References

1. Bugrov D., 2012, Perspektivy razvitiya rossiysko-britanskikh otnosheniy v period premyer-ministra D. Kemerona. *Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya 4. Istoriya. Regionovedeniye. Mezhdunarodnyye otnosheniya*, №2, S. 91-93.
2. Guskova O., 2011., Albanskiy faktor v razvitiu krizisa na territorii byvshey Yugoslavii, *Tsentr po izucheniyu sovremennogo balkanskogo krizisa*, Moskva. Dostupno: http://inslav.ru/images/stories/pdf/2011_Albanskiy_faktor-4.pdf. (Data obrashcheniya: 10.10.2019).
3. Kommersant, 2008, *Evroparlament povysil golosa na Rossiyu*. Dostupno: <https://www.kommersant.ru/doc/1020331>. (Data obrashcheniya: 25.02.2020).
4. Mironovich Yu., 2013, Evropeyskaya politika sosedstva i uregulirovaniye postsovetskikh konfliktov, *Tomskiy derzhavniy universitet*, Tomsk. Dostupno: <https://cyberleninka.ru/article/n/evropeyskaya-politika-sosedstva-i-uregulirovanie-postsovetskikh-konfliktov>. (Data obrashcheniya: 25.02.2020).
5. Radio Svoboda, 2014, *Yevropeyskiy Soiuz zasudzhuie rishennia Rosii pro vykorystannia viisk v Ukraini*. Dostupno: <https://www.radiosvoboda.org/a/25281978.html>. (Data zvernennia: 25.02.2020).
6. RIA Novosti, 2013, *Istoriya konflikta v Kosovo*. Dostupno: <https://ria.ru/20130122/919218079.html>. (Data obrashcheniya: 26.10.2019).
7. Ukrainiska Pravda, 2014, *Yevropeyskiy Soiuz opryliudnyv spysok hromadian Rosii ta Ukrainy, yaki potrapyly pid sanktsii*. Dostupno: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/17/7019337/>. (Data zvernennia: 25.02.2020).
8. Commission of the European Community, 2009, *Council decision providing macro-financial assistance to Georgia*. Available at: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2009/0523/COM_COM\(2009\)0523_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2009/0523/COM_COM(2009)0523_EN.pdf). (Accessed: 25.02.2020).
9. Crikemans D., 2007, Final status negotiations on Kosovo within the UN Security Council. *Vereniging voor de Verenigde Naties*. Available at: https://www.vvn.be/wp-content/uploads/2011/04/CASUS_KOSOVO_2007_DEFINITIEF.pdf. (Accessed: 25.02.2020).
10. Gilligan E., 2010, *Terror in Chechnya: Russia and the tragedy of civilians in war*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 289 p.
11. House of Commons Foreign Affairs Committee, 1999, *Examination of witnesses (Questions 242 - 259)*. Available at: <https://publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmfaff/101/9120807.htm>. (Accessed: 25.02.2020).